

11

ET INTER- DISCIPLINÆRT

SEMPER ARDENS-FORSKNINGSCENTER
I BOBLESTUDIER

Af

VINCENT F. HENDRICKS

PROFESSOR, DR.PHIL, PH.D.,
LEDER AF CENTER FOR
INFORMATION OG BOBLE-
STUDIER (CIBS), INSTITUT
FOR MEDIER, ERKENDELSE OG
FORMIDLING, KØBENHAVNS
UNIVERSITET.

MODTAGET STØTTE TIL
SEMPER ARDENS-PROJEKTET:
*CENTER FOR INFORMATION OG
BOBLESTUDIER (CIBS) VED DET
HUMANISTISKE FAKULTET,
KØBENHAVNS UNIVERSITET*

Det forskningsmæssige omdrejningspunkt på CIBS er boblestudier. Bobler forbindes ofte med ukontrollable shitstorme, nyhedshistorier uden hold i virkeligheden, bobler i finansverdenen og boligbobler, hvor aktiver handles til priser, der langt overstiger deres fundamentale værdi. Men eksempler på bobler kan også være meningsbobler, statusbobler, politiske og religiøse bobler, samt videnskabsbobler.

Disse boblefænomener optræder oftere og oftere i vores digitale tidsalder, og indtil nu har der været meget få strategier til at modvirke dem, endsigse basal viden om, og forståelse af, hvordan sådanne bobler opstår og udvikler sig. Forskningen på CIBS er fokuseret på studier af den formelle struktur af sådanne boblefænomener med henblik på at formulere interventionsstrategier for ondartede bobler og strategier for, hvordan man stimulerer eventuelt godartede bobler fra klimaopmærksomhed, lighed, retfærdighed og andre former for bobler, der kan stimulere en robust samfundsorden. Drivkraften i den forskning, der bedrives på CIBS, er "Scientific Social Responsibility" (SSR) eller videnskabelig social ansvarlighed.

Bobler før og nu

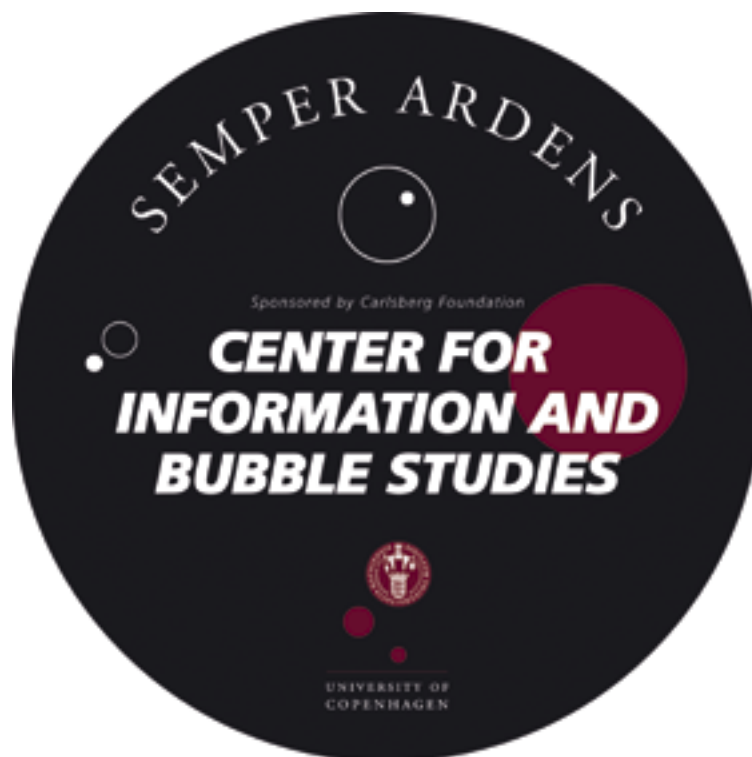
Den hollandske tulipanløgsboble fra det 17. århundrede bevidnede, at et enkelt tulipanløg, der blot er et par øre værd i dag, inden boblen sprang i marts 1637 blev handlet til ca. 10 gange årslønnen for en uddannet håndværker. Justerer man for inflation, svarer det cirka til syv millioner kroner per tulipanløg. Andre velkendte eksempler er det 18. århundredes South Sea boble, krakket på Wall Street i 1929, dot-com-boblen, rutscheturen for tech-aktier i 1999, og ikke mindst det globale økonomiske sammenbrud i 2007-2008, et kollaps, vi som bekendt stadig er i færd med at rydde op efter.

Normalt beskrives bobler i økonomi som situationer, i hvilke aktiver handles til priser, der langt overstiger den fundamentale værdi af aktiverne. I sådanne situationer kan spekulanter have større interesse i det profitaftkast, der kan opnås ved handel, end i aktivernes eventuelle anvendelse eller reelle værdi. Men bobler kan spores andre steder end i finansverdenen, hvis aktiver ikke kun er monetære, men også kan forstås som sociale aktiver herunder respekt, anerkendelse, had, forargelse, social kapital etc. I så fald kan et *aktiv, hvad enten det er finansielt eller socialt, siges at boble, hvis og kun hvis, det handles til priser, der langt overstiger dets fundamentale værdi*. Når aktiver således også kan være sociale, kan man med rette også tale om meningsbobler, anerkendelsesbobler, statusbobler, mobbebobler, politiske bobler, nyhedsbobler, ja, selv videnskabsbobler.

At handle aktiver kræver investering, og i den finansielle sektor er det typisk kontanter eller andre likvide, lettilgængelige og hurtigt omsættelige midler, der tænkes på. Måden, hvorpå vi anvender de sociale medier, følger et lignende mønster, hvor der kan skabes *tilsyneladende værdi* via "likes", upvotes, kommentarer, tweets, retweets, posts og billeder, der således udgør de likvide midler online - internettets menings-kontanter. Disse sociale investeringer handles dagligt med forventningen om et afkast i form af synlighed, sympati, forståelse, status, indflydelse, magt, respekt eller andre sociale aktiver.

Vi kan ses som investorer på de sociale medier, der handler "likes" for "likes" hele tiden og uden megen markedsresearch. Og der er masser af likviditet eller sociale kontantformer. Men for meget likviditet kan være gift for et finansmarked, når aktiver pludselig handles til priser, der langt overstiger, hvad de er værd, hvilket kan resultere i en boble. Og måske kan for meget likviditet giftiggøre et marked med alt fra shitstorms om giraffen #marius til EU-kampagnen om #voteman til Jensens Bøfhus-hadet,

Logo for Center for Information og Boblestudier (CIBS) inklusiv henvisningen til Carl Jacobsens motto for foretagsomhed og virkelyst i forretningsøjemed som i videnskab og kunst – *Semper ardens* – der betyder "altid brændende" eller "altid passioneret".

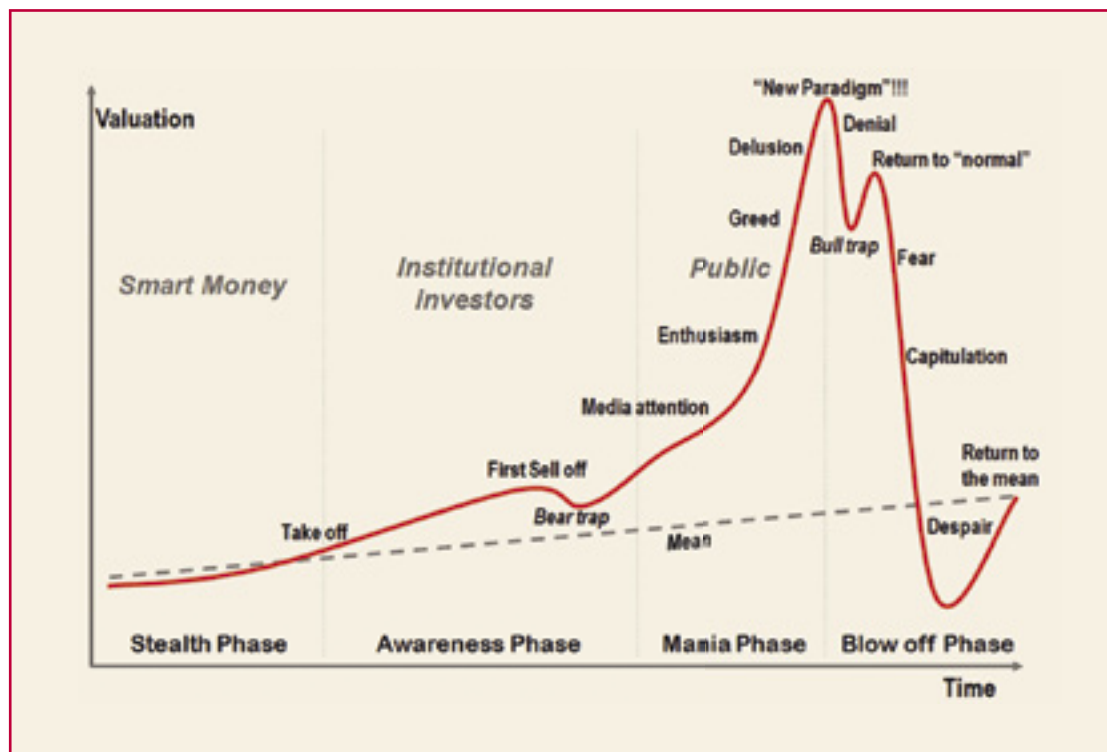
Et aktiv, hvad enten det er finansielt eller socialt, siges at boble, hvis og kun hvis, det handles til priser, der langt overstiger dets fundamentale værdi.

Når aktiver således kan være sociale, kan man med rette ligeledes tale om meningsbobler, anerkendelsesbobler, statusbobler, mobbebobler, politiske bobler, nyhedsbobler, ja, selv videnskabsbobler

Udviklingskurve for en økonomisk boble (Rodrigue 2013). Den punkterede linje angiver gennemsnitsværdien af aktivet.

hvor der investeres meninger og følelsesudbrud nærmere end penge.

“
Kurven passer på økonomiske bobler, men kan med passende modifikationer også siges at beskrive udviklingsforløbet i alt fra menings- og mobbebobler og shitstorms til politiske bobler, nyhedsbobler og videnskabsbobler.
”

Igennem de sidste 400-500 års økonomiske historie kan der dokumenteres omkring 25 store bobleepisoder.

Bobleghæstfrihed og boblekurven

Bobler opstår ikke ud af den blå luft – de kræver et vækstmiljø. Den danske boligboble i 00'erne var eksempelvis hjulpet godt på vej af såvel politiske som økonomiske initiativer, der betød ejendomsskattestop, flekslånsmulighed og afdragsfrihed på boliglån, suppleret med en økonomisk overoptimisme fra politikere over spekulanter til ejendomsmæglere – et miljø, der var gæstfrit over for en boligboble.

Isoleringen af elementerne i et bobleghæstfrit miljø er centralt i forståelsen af boblers opståen. Nogle teorier baserer sig i al væsentlighed på, hvad investorer ved, eller antager, om hinanden, om markedet, om aktivers fundamentale værdi, handelsværdi, investeringshorisont og mulige afkast. Andre spekulerer i bobledannelse relativt til bestemte markedsmekanismer, socialpsykologiske kendsgerninger og adfærdsteoretiske forklaringer om social påvirkning og ureflekteret flokadfærd. Atter andre teorier fokuserer på markedets indretning, herunder aggressive monetære investeringsforordninger og politiske initiativer, udlånsboom hos banker og kreditinstitutioner, nytænkning eller spekulation i fantasifulde finansielle produkter samt statsmæssig deregulering af markedet, der alt sammen kan være med til at finansiere bobler.

Mere eller mindre uafhængig af, hvilken teori man henholder sig til for bobledannelse, så tyder systematiske studier i økonomisk historie – over de sidste 400-500 år og omkring 25 bobleepisoder – på at udviklingskurven for bobler følger et robust og ganske genkendeligt mønster, der groft set kan faseopdeles.

Fase 1. Under radaren: Nogle investorer ser pludselig en fremspirende mulighed for et betydeligt fremtidigt afkast ved investering i et produkt og begynder stilfærdigt og forsigtigt at investere med den risiko, der følger med usikkerheden om produktet, firmaet eller projektet. Disse investorer er typisk godt informerede om markedet, forstår under hvilke betingelser aktivet eventuelt kan begynde at buldre derudaf i handel, og flere og flere ”smarte penge”, altså velinformerede og markedskendte investorer, kommer til, hvorfor priserne stille og roligt begynder at stige, uden at den større offentlighed tager notits heraf.

Fase 2. Noget om snakken: Efterhånden kommer flere og flere til, og de ”smarte penge” suppleres nu af institutionelle investeringer i aktivet fra banker, investeringsfonde, pensionskasser etc. Nogle investorer sælger i denne fase for at sikre sig et moderat afkast, mens andre investorer forstærker deres opkøb. Inden længe er der så meget om snakken, at pressen begynder at rapportere om det gode aktiv, der er værd at sikre sig et stykke af. Så begynder det er gå stærkt.

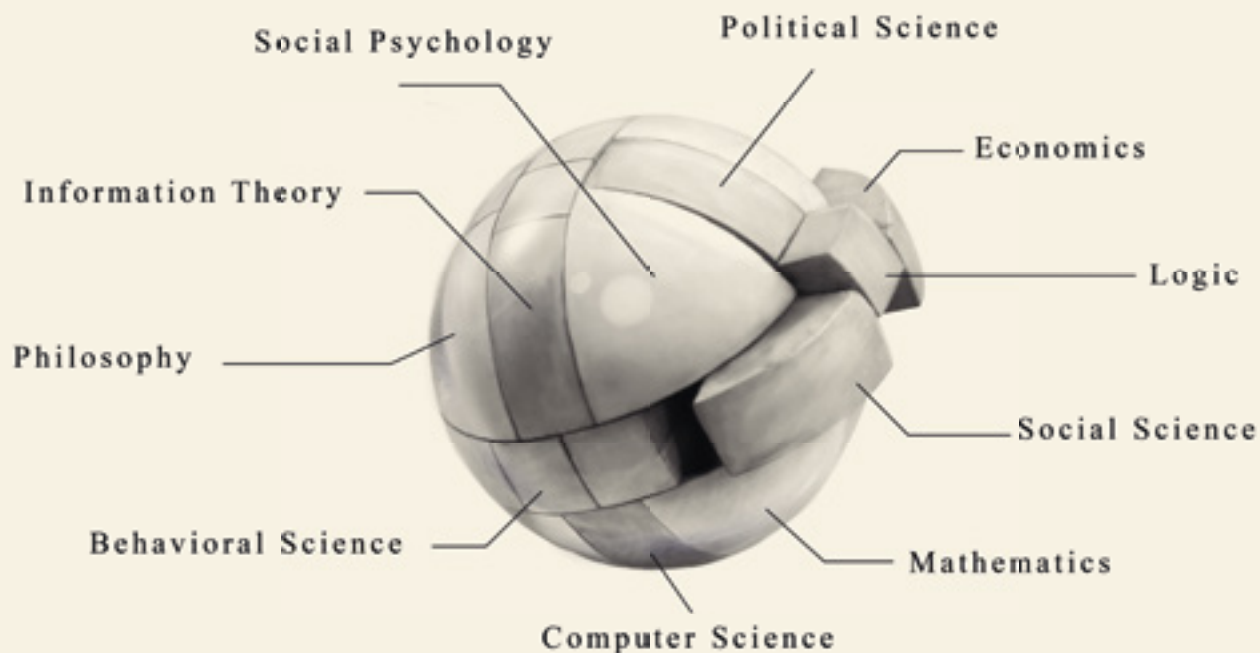
Fase 3. Mani: Alle begynder at bemærke, at hér er den investeringsmulighed, man kun får den ene gang i livet, og alle kaster sig ind med forventning om, at den fremtidige gevinst blot er en realistisk fremskrivning af, hvordan det er gået ind til videre – og det er jo gået overordentlig godt, som alle selv sagt kan se! Jo højere handelsprisen for aktivet, jo mere investeres der blandt de mindre garvede, selv om såvel de "smarte penge" som de institutionelle investorer er begyndt at trække ud igen med betragtelig gevinst. Jo mere den menige har investeret, jo sværere bliver det at finde kvalificeret information om, hvad aktivet egentlig er værd, for alle har interesse i, at aktivet fortsætter himmelflugten.

Fase 4. Punktering: Og så åbenbaringen – der kan afstedkommes på forskellig vis; pressen, rygter, analoge som digitale, velvalgte udtalelser fra autoriteter et cetera, alle indser mere eller mindre samtidig, at situationen er uholdbar, om end der godt inden kan være tegn på fornægtelse af alvoren med

forsikringer om, at det blot er en midlertidig tilbagegang, og det hele nok skal rette sig igen til det – og alles – bedste. Nok er der nogen, som tror på det bedste, men ikke særlig længe, og så begynder alle at sælge ud. Der er ikke mange interesserede købere, for alle regner nu med, at prisen er i frit fald. Korthuset kollapse, og menigmand er efterladt med et usælgeligt aktiv, mens de "smarte penge" for længst har tjent på stigningen eller toppen af kurven.

Selvom denne karakteristik er kanonisk for økonomiske bobler, viser den sig faktisk meget godt – med passende forbehold og modifikationer – også at beskrive udviklingsforløbet i alt fra menings- og mobbebobler og shitstorms til politiske bobler, nyhedsbobler og videnskabsbobler og hermed de overvejelse, beslutninger og handlinger, der gør sig gældende for meningsdannere, -handlere, -havere, støjsendere, trolde, journalister og nyhedsdesparadoer, samt oprigtige videnskabsfolk og -fuskere. Og det er, hvad vi studerer på CIBS.

Bobleobjektet er et sammensat forskningsobjekt.

Boblestudier kræver lidt af hvert

Indtil for ganske nylig er bobler for det meste blevet studeret videnskabeligt inden for økonomi. Når begrebet nu udvides, bliver forskningsobjektet en sammensat størrelse, der indeholder forskellige videnskabelige discipliner samt deres vokabularer og metoder – resultatet er interdisciplinær humaniora. Med afsæt i den økonomiske definition af en boble, hvor aktiver handles til priser, der langt overstiger deres fundamentale værdi, så kræver boblestudier ydermere en afklaring af, hvad der skal forstås med begreber og metoder hentet fra:

- Økonomi og hvordan aktiver, likviditet, afkast, markeder og investorer retmæssigt kan "oversættes" på sociale medier, i reality-kultur, politik, presse og nyhedsstrøm, videnskab og andre steder, hvor bobler kunne finde på at vokse.
- Matematik, herunder spilteori, der bidrager med formelle modeller for, hvordan mennesker interagerer, samt strukturen og dynamikken af bobleformation.
- Socialpsykologi, som giver indblik i en række fænomener baseret på social påvirkning, der strækker sig fra tilskuer- og lemmingeeffekter, til hoppen med på vognen og flertalsmisforståelser, som også udgør en del af forklaringen på bobledannelsen.
- Datalogi står for netværksstruktur og -analyser af de forbindelser, som folk indgår i både online og offline, samt konfigurationen af sociale platforme, meningsportaler, crowd-baserede arkitekturer og andre virtuelle markedspladser for "likes", upvotes, kommentarer, selfies, etc.
- Filosofi giver med erkendelsesteori indblik i forholdet mellem viden, overbevisning, information, rationalitet, tillid, enighed og uenighed og relationen, strukturen og dynamikken mellem overvejelse, beslutning og handling for den enkelte og for hele grupper.
- Historie er central for forståelsen af de økonomiske, sociale, politiske eller kulturelle betingelser, under hvilke tidligere bobler har kunnet udvikle sig, og hvordan afkast eventuelt kan fremskrives.
- Socialvidenskaben studerer systematisk gruppeadfærd, institutionelt design, social organisering, men også civilsamfund og medborgerskab, der kan videreføres i
- Politisk videnskab, hvor vælgeradfærd, valg-handling, offentlig meningsdannelse, politisk strategi og demokrati er væsentlige i forståelsen af boblers opkomst i forskellige domæner.

Semper Ardens – et videnskabssindslag

Center for Information og Boblestudier udgøres af et dagligt A-team, 10-12 personer, et hold, der for tiden består af en centerleder, centerkoordinator, postdocs, ph.d.-studerende, tilknyttede forskere, kandidatstuderende og bachelorstuderende: en interdisciplinær sammensætning, der samlet dækker det videnskabelige konglomerat, som boblestudier beløber sig til. Afdækningen af elementerne i det boblegæstfri miljø udgør den samlende ryggrad i CIBS, hvor økonomer bliver sat til at forstå, at aktiver kan være andet og mere end monetære, mens adfærdsforskerne og psykologerne i den anden ende må indstille sig på, at respekt, frygt, sympati, angst og fascination kan forstås som sociale aktiver, der kan investeres i med forskellige meningsmæssige kontantformer. Og her bliver Semper Ardens centralt i interdisciplinær humaniora, for det er hårdt arbejde at samle et nyt forskningsfelt, med konstant trial-and-error, korrektioner af alt fra vokabular til metoder fra naturvidenskab over socialvidenskab til humanistisk videnskab med henblik på at skabe resultater, der skal gøre denne verden til blot et lidt bedre sted at være. Sidstnævnte ambition kaldes *social videnskabelig ansvarlighed*, hvor videnskaben er med til at adressere og løse de store udfordringer, som verden står over for fra ulighed til klima.

Referencer

2013. "Infostorms", Vincent F. Hendricks, Pelle G. Hansen, Rasmus K. Rendsvig, *Metaphilosophy*, April, Vol. 44, Issue 3: 301-326. • 2013. "Bubbles", Vincent F. Hendricks, in Johan van Benthem and Fenrong Liu, eds, *Logic Across the University: Foundations and Application—Proceedings of the Tsinghua Logic Conference*, Beijing, 14-16 October 2013. Volume 47: Studies in Logic. London: College Publications: 509-513. • 2014. "Science Bubbles", David Budtz Pedersen and Vincent F. Hendricks, *Philosophy & Technology*: Volume 27, Issue 4 (2014): 503-518. • 2015. "Humanioras rolle i boblestudier", Vincent F. Hendricks, i *Kampen om disciplinerne*, Simo Køppe, David Budtz Pedersen og Frederik Stjernfelt (red.). København: Hans Reitzels Forlag: 275-294 • 2016. "Bubbles and the Philosophy of Distributed Information", Vincent F. Hendricks and Rasmus K. Rendsvig, forthcoming in *Routledge Handbook of Philosophy of Information*, ed. Luciano Floridi, London: Routledge • 2016. "Bubbles Studies: The Brass Tacks", Vincent F. Hendricks, forthcoming in *Leading Frontier Research in the Humanities*, ed. Emmeche, C., and Budtz, D. London: Bloomsbury • 2016. "Agents and Interactions", Vincent f. Hendricks and Jeffrey Helzner, Readings in Formal Epistemology, H. Arló-Costa, J. van Benthem and V.F. Hendricks (eds.). Dordrecht: Springer 2016. "Knowledge and Belief in Flux", Vincent F. Hendricks and Rasmus K. Rendsvig, forthcoming in *Outstanding Contributions to Logic - Jaakko Hintikka*, Vol. 7. Dordrecht: Springer.

Center for Information
og Boblestudier (CIBS) / A-team.
Foto: Simon Snoghøj